

Proat Nederlands mè maai!

**De Verwerking van het Oosterhoutse Dialect in Teksten door Oosterhouters en
Utrechters**

Louise Braat - 5914493

Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Utrecht

NE3VD11017: Eindwerkstuk BA Nederlands

7,5 ECTS

Dr. Pim Mak

Blok 3

7 april 2020

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Inleiding	6
Aanleiding	6
Theoretisch kader	6
<i>Identiteit</i>	8
<i>Hypotheses</i>	10
Zoektocht naar het Oosterhoutse dialect	11
Methode.....	13
Dataverzameling.....	13
Materiaal.....	15
Procedure.....	16
<i>Oosterhouters</i>	16
<i>Utrechters</i>	18
Data-analyse	18
Participanten.....	19
Resultaten	19
Algemeen	21
<i>Dialectwoord versus standaardwoord</i>	21
<i>Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1</i>	21
Opleidingsniveau.....	21
<i>Dialectwoord versus standaardwoord</i>	21

<i>Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1</i>	22
Geslacht	22
<i>Dialectwoord versus standaardwoord</i>	22
<i>Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1</i>	23
Leeftijd	23
<i>Dialectwoord versus standaardwoord</i>	23
<i>Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1</i>	24
Dialectattitude	24
<i>Dialectwoord versus standaardwoord</i>	24
<i>Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1</i>	25
Taalgebruik.....	25
<i>Dialectwoord versus standaardwoord</i>	25
<i>Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1</i>	26
Reacties tijdens taak	26
Gesprekken na taak	27
Discussie.....	28
Conclusie	31
Literatuurlijst.....	32
Bijlage 1	34
Bijlage 2	36
Bijlage 3	39
Bijlage 4	45

Bijlage 5	51
Bijlage 6	58
Bijlage 7	59

Samenvatting

Dialecten blijken steeds meer verloren te gaan, komt uit het interview van Margje Fikse met Jos Swanenberg op 21 februari 2020. Het artikel van Visser (2020) doet een oproep om het dialect met je kinderen te blijven spreken, zodat het blijft bestaan. In het huidige onderzoek is de focus gelegd op het lezen van dialecten. Onderzocht is hoe de verwerking van het Oosterhoutse dialect zich verhoudt tot de verwerking van het Standaardnederlands in teksten.

In dit onderzoek is een experiment uitgevoerd met het experimenteerprogramma Zep. Het experiment bestond uit het lezen van vier teksten, waarvan twee teksten in een Standaardnederlandse versie en twee teksten waarin het Oosterhoutse dialect is verwerkt op het beeldscherm verschenen. Van de gemanipuleerde woorden en woordgroepen zijn leestijden in milliseconden bijgehouden. Het experiment is afgenomen bij 37 Oosterhouters. De Utrechtse controlegroep ontbreekt door de uitbraak van het coronavirus. Ondanks deze afwezigheid zijn er veel data verzameld van de groep Oosterhouters met behulp van een vragenlijst. Het al dan niet hebben van status, het geslacht, een leeftijdsverschil, een positieve of negatieve dialectattitude en het gebruiken van dialect in het dagelijks leven is bevroegd. Onderzocht is of dit invloed had op de leestijden van de dialect- of standaardwoorden of op de leestijden van de woorden direct volgend op de dialect- of standaardwoorden. Dit bleek niet zo te zijn. Wel bleek het enthousiaste reactie op te roepen, waardoor het Oosterhoutse dialect op een andere manier verwerkt wordt dan het Standaardnederlands.

Key words: Oosterhoutse dialect, Leestijden, Verwerking, Teksten, Standaardnederlands

Inleiding

Aanleiding

In Nederland kunnen 613 verschillende dialecten onderscheiden worden. Vooral dialecten in Brabant, Limburg en Zeeland worden nog veel gesproken (Visser, 2020). In een interview van Margje Fikse op NPO Radio 1 op 21 februari 2020 met Jos Swanenberg, hoogleraar van taal en cultuur van de Tilburg University, wordt gesproken over talen en dialecten. Er wordt gezegd dat het dialect onder druk is komen te staan als moedertaal of zelfs verdwijnt. In het artikel van Trouw 'Blijf je eigen dialect spreken, vooral met kinderen' van 1 januari 2020 wordt een oproep gedaan om zo veel mogelijk dialect te spreken omdat het anders verdwijnt (Visser, 2020). Maar hoe zit dit met het verdwijnen van het dialect in teksten?

Theoretisch kader

Jos Swanenberg (2009), wiens werk gefocust is op de talige en culturele diversiteit van Brabant, heeft het in zijn oratie over het Brabants dialect. Dat heeft in de afgelopen 50 jaar een dialectrenaissance doorgemaakt. Dit is een sterk toegenomen belangstelling voor het dialectgebruik. Het gebruik van dialecten is afgenomen en dat zou te maken hebben met de technische vernieuwingen van de landbouw. De dorpstaal ging hierdoor verloren. (Swanenberg, 2009). Eppink (2005) gelooft dat het dialectverlies ook te maken heeft met de massamedia. Hij geeft aan in 'Het dialectenboek 8' dat veel dialect verloren is gegaan omdat kinderen voor de televisie worden gezet, waarop Standaardnederlands wordt gesproken, met de bedoeling het Standaardnederlands over te nemen. De reden hiervoor zou zijn dat ouders denken dat hun kinderen een sociale achterstand opbouwen als zij in het dialect spreken (Eppink, 2005).

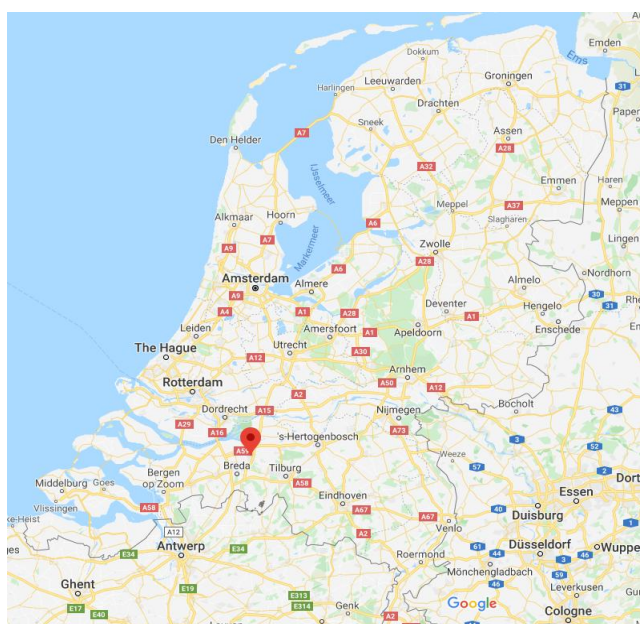
Dit onderzoek laat zien hoe het Oosterhoutse dialect in teksten verwerkt wordt door

dialectgebruikers van het Oosterhouts en niet-dialectgebruikers van het Oosterhouts. Dit onderzoek draagt bij aan wetenschappelijke literatuur over dialecten in teksten. Dialect in teksten, gelezen door dialectgebruikers, is weinig onderzocht. Dit onderzoek geeft nieuwe inzichten in dialectverwerking in teksten, want voor dit experiment is leesbaar dialect gebruikt.

Er wordt ingezoomd op de stad Oosterhout, gelegen in Noordwest-Brabant (zie Figuur 1), en haar dialect. Dat ‘taal leeft’ is algemeen bekend, dus is het van belang om het Oosterhoutse dialect vast te leggen, zodat ook de veranderingen in het Oosterhoutse dialect terug te vinden zijn. Een nieuw onderzoek over taalgebruik zorgt er ook voor dat de informatie actueel blijft. Tevens geeft dit onderzoek informatie over de dialecten in verschillende steden in Brabant, want door het Oosterhoutse dialect in kaart te brengen, kunnen de overeenkomsten en verschillen met Brabantse steden en dorpen in kaart worden gebracht.

Figuur 1

Kaart van Nederland met een plaatslabel op Oosterhout (Noord-Brabant)

Noot: Overgenomen uit Google Maps.

Identiteit

Onderzoek over dialectgebruik is belangrijk voor de identiteit van verschillende groepen in de maatschappij. Zofia Klimaszewska (2006) beweert: “Taal is het belangrijkste element van de identiteit en een middel tot het creëren van samenhangsgevoel” (p. 49).

Dit onderzoek leidt tot inzichten in dialectverwerking in teksten en zorgt voor bewustwording van het dialectgebruik bij Oosterhouters. Uit interviews met Oosterhouters en Utrechters wonend in Oosterhout is namelijk gebleken dat sommige woorden of zinnen waarvan Oosterhouters dachten dat het Standaardnederlands was, toch typisch Oosterhouts waren. Met andere woorden, dialectsprekers hebben het niet altijd door wanneer ze dialect spreken. Dit komt overeen met de oratie van Swanenberg (2009) over het Brabantse dialect waarin hij beschrijft dat de bewustzijnsgraad van het dialect vaak laag ligt. Deze onbewust gebruikte woorden en zinnen vallen onder tertiaire dialectkenmerken (Swanenberg, 2009).

Dit onderzoek brengt de attitude ten opzichte van het dialect van Oosterhouters en Utrechters in kaart. Het laat de positieve of negatieve houding tegenover het dialect zien, dat al dan niet kan leiden tot een verbondenheid met de woonplaats en identificatie met de gemeenschap. Goossens (1987) geeft aan in zijn boek over het dialectgebruik, het gebruik van Standaardnederlands en de evolutie hiervan, dat het spreken van de standaardtaal te maken heeft met statusgeoriënteerdheid. Personen die zichzelf een hogere status geven of een hogere status hebben zouden vaker de standaardtaal gebruiken, want dialectgebruik wordt geassocieerd met een lage sociale status, zegt taalwetenschapper Visser (2020). Dit zou bij vrouwen meer het geval zijn dan bij mannen, omdat vrouwen meer waarde zouden hechten aan status (Goossens, 1987). Ook stelt Dykstra (2015), in haar artikel over het werk van Erving Goffman, dat mannen eerder dan vrouwen geneigd zijn plat te praten.

Ryan (in Vousten, 1995) verdeelt de standaardtaal en het dialect op in de statuswaarde van de standaardtaal en de solidariteitswaarde van het dialect. Hij benoemt dat de

standaardtaal staat voor intelligentie, zelfverzekerdheid en ambitie en het dialect voor gezelligheid, sympathiekheid en gevoel voor humor (in Vousten, 1995). Eppink (2005) beweert dat ouders hun kinderen het Standaardnederlands aanleerden, omdat zij geloofden dat het dialectgebruik tot een sociale achterstand leidt. Bovendien gaf Goossens (1987) aan dat in steden vaker de standaardtaal wordt gesproken, ook wanneer personen tweetalig zijn opgegroeid. Onder tweetaligheid valt ook het gebruik van het dialect, geeft Vousten (1995) aan in zijn proefschrift, waarin hij spreekt over dit fenomeen. Hij geeft aan wat de gevolgen zijn voor dialectsprekers van de eerdergenoemde dialectontwikkeling. Zij kunnen per situatie beslissen om in het dialect te spreken of om het Standaardnederlands te spreken (Vousten, 1995). Voor geschreven taal is dit een ander verhaal. Swanenberg (2009) benoemt in zijn oratie over het Brabants dialect dat geschreven Standaardnederlands langer bestaat dan geschreven dialect, terwijl het dialect ouder is. Ook geeft hij aan dat de spelling van het dialect leidt tot discussies. Dit zou juist weer het schrijven van het Standaardnederlands bevorderen (Swanenberg, 2009). Ook Levis (2016) geeft in zijn artikel over het schrijven van het Gentse dialect aan dat geschreven dialect alleen mogelijk is door het gebruik van het fonetisch schrift. Dit is dan weer door bijna niemand te lezen (Levis, 2016). Wat wél te lezen is door bijna iedereen, zijn de syntactische, lexicale en morfologische kenmerken van het dialect. Dit leidt tot de kwestie of tweetalige personen net zo makkelijk kunnen wisselen van taal bij het lezen van teksten in het dialect, de fonetische kenmerken daargelaten, als bij het spreken van het dialect gebeurt, zoals Vousten (1995) in zijn proefschrift beweert. Een onderzoek over deze kwestie is nog niet eerder uitgevoerd.

De onderzoeksvraag die hieruit volgt is: ‘Hoe verhoudt de verwerking van het Oosterhoutse dialect zich tot de verwerking van het Standaardnederlands in teksten?’. Het Oosterhoutse dialect zal in dit onderzoek tegenover het Standaardnederlands staan, met

Utrechters als controlegroep. Omdat de controlegroep weinig tot geen overeenkomsten met het Brabantse dialect mag hebben, is de stad Utrecht gekozen.

Hypotheses

De eerste hypothese die bij de onderzoeksvraag past is dat de Oosterhouters de woorden in het Oosterhoutse dialect even snel lezen als de woorden in het Standaardnederlands (hypothese 1a). Utrechters zullen wel een langere leestijd nodig hebben om het Oosterhoutse dialect te lezen (hypothese 1b). De hypothese is gebaseerd op de oratie over het Brabants dialect van Swanenberg (2009) die stelt dat het dialect vaak onbewust wordt gebruikt. Dat zou dus betekenen dat personen die denken of vinden dat zij nooit Oosterhouts praten toch het Oosterhouts begrijpen. Ook is de hypothese gebaseerd op het proefschrift van Vousten (1995) waarin hij benoemt dat dialectsprekers kunnen schakelen van taal.

Goossens (1987) sprak in zijn boek ook over de verschillen tussen status en de verschillen tussen mannen en vrouwen. Daarom is de volgende verwachting dat mensen die denken dat ze een hogere status hebben meer vertraging zullen oplopen bij de woorden in het Oosterhouts dialect dan mensen die denken dat ze een lagere status hebben (hypothese 2).

Vrouwen zijn meer statusgeoriënteerd dan mannen (Goossens, 1987) en mannen zijn meer geneigd plat te praten (Dykstra, 2015). Daarom is mijn derde hypothese dat mannen de woorden met het Oosterhoutse dialect sneller zullen lezen dan vrouwen.

Verder is mijn verwachting dat, op basis van de afname van het dialectgebruik waar Swanenberg (2009) het over heeft, oudere mensen het dialect sneller lezen dan jongere mensen (hypothese 4). Simpelweg omdat zij hier meer bekend mee zouden zijn dan jongeren.

Bovendien creëert het artikel van Eppink (2005) uit het 'Dialectenboek 8' de verwachting dat personen met een positieve houding tegenover het dialect, het dialect sneller lezen dan personen met een negatieve houding tegenover het dialect (hypothese 5). Omdat

ouders verwachten dat hun kinderen een achterstand oplopen (Eppink, 2005), kan dit worden aangeduid als een negatieve houding tegenover het dialect.

Als laatste (hypothese 6) is de verwachting dat er geen verschil is tussen personen die aangeven het dialect vaak te spreken en personen die aangeven het dialect niet te spreken. Dit is gebaseerd op de oratie van Swanenberg (2009), waarin hij benoemt dat het spreken van het dialect vaak onbewust gebeurt.

Zoektocht naar het Oosterhoutse dialect

Voor dit onderzoek zijn vier verhalen van ongeveer 150 woorden geschreven (zie Bijlage 2), met in ieder verhaal twaalf woorden of woordgroepen waarin het Oosterhoutse dialect is verwerkt. Van ieder verhaal zijn twee versies gemaakt; één met woorden en woordgroepen in het Oosterhoutse dialect en één waarin deze woorden zijn omgezet naar het Standaardnederlands. Om dit te realiseren is eerst een vooronderzoek gedaan naar het Oosterhoutse dialect. Dit dialect staat tijdens dit onderzoek tegenover het Standaardnederlands. Om erachter te komen wat typisch Oosterhouts is, is ook het Utrechts bestudeerd. Op deze manier zijn woorden of woordgroepen die zowel in het Oosterhouts als in het Utrechts gebruikt worden, buitengesloten van het materiaal.

Om dit te verwezenlijken, zijn interviews gehouden met Oosterhouters. De gesprekken leidden tot het noteren van Oosterhoutse woorden en woordgroepen. Ook werd gevraagd wat ze zelf typisch Oosterhoutse woorden vonden. Vervolgens zijn deze gegevens terechtgekomen bij drie verschillende Utrechtse Oosterhouters, omdat personen uit en in Utrecht de controlegroep van dit experiment zijn. Eerst werd gevraagd welke woorden zij typisch Oosterhouts vonden, zonder de gegevens van de Oosterhouters te bevragen. Deze vraag kon makkelijk beantwoord worden omdat zij jarenlang in Utrecht gewoond hadden en het verschil met het Oosterhouts goed konden horen. Zij gaven aan welke woorden en woordgroepen zij kenden en gebruikten. Na de interviews met de Utrechtse Oosterhouters, is aan de

Oosterhouters gevraagd of de woorden die bijgevoegd zijn door de Utrechtse Oosterhouters ook door hen dagelijks gebruikt worden. Ook werden komedievoorstellingen van Tineke Schouten bekeken, waarin zij plat Utrechts praat. De tekst van de liedjes van Pleps, een groep die vanaf 1981 zong met een plat Utrechts accent, werden gelezen en de oratie van Swanenberg (2009) over het Brabants dialect gaf extra inzichten. Op deze manier werd de woordenlijst geoptimaliseerd. De focus van de Oosterhoutse woorden ligt voornamelijk op de lexicale, syntactische en morfologische kenmerken, hieronder een voorbeeld. In bijlage 1 is de complete woordenlijst weergegeven.

Voorbeeld 1	Oosterhouts	Standaardnederlands
(1)	<i>Manneke</i>	<i>Jongetje</i>
(2)	<i>Op de werft</i>	<i>In de achtertuin</i>
(3)	<i>Wittenie</i>	<i>Weet je wel</i>

Zinnen zoals: ‘*Witte gij wè smam aant kohken is?*’ zijn niet toegevoegd aan het materiaal omdat dit soort zinnen de aandacht op de uitspraak legt en zoals eerder genoemd wordt, is dat bijna niet te lezen (Levis, 2016). Ook is het zo dat deze zin door de Oosterhouters op dezelfde manier uitgesproken wordt, maar op veel verschillende manieren geschreven kan worden. Dit maakt het dus voor zowel de Utrechters als de Oosterhouters lastiger te lezen. Het woord ‘*wittenie*’, om een voorbeeld te nemen, is ook gebaseerd op uitspraak. Toch zitten dit soort woorden wel in het experiment verwerkt, omdat er geen uitspraakprobleem ontstaat en omdat het in het Oosterhouts een opzichzelfstaand woord is. Bovendien kan dit maar op één manier geschreven worden.

Methode

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag is een experiment gemaakt met een *self paced-reading* programma gebaseerd op het experimenteerprogramma Zep van Veenker (2014). Participanten werden in twee groepen ingedeeld, namelijk een groep Oosterhouters en een groep Utrechters. Oosterhouters moeten in Oosterhout geboren zijn, opgegroeid zijn en nog steeds in Oosterhout wonen omdat de participanten het Oosterhouts als moedertaal moeten hebben en dit nog dagelijks gebruiken. Voor de Utrechters geldt dit voor de stad Utrecht.

Oosterhoutse participanten zijn makkelijker te vinden dan Utrechtse participanten, omdat de onderzoeker uit Oosterhout komt. Het is de bedoeling dat er veel Oosterhoutse participanten deelnemen (minimaal 30), zodat alle Utrechtse participanten een vergelijkbare partner uit de Oosterhoutse groep hebben. Utrechtse participanten moeten min of meer lijken qua persoonskenmerken op de Oosterhoutse participanten om een vergelijking tussen de twee groepen te kunnen maken.

Dataverzameling

De data zijn verzameld door met een laptop langs te gaan bij de participanten thuis. Op deze laptop was het self-paced reading experimenteerprogramma Zep geïnstalleerd. De participanten lazen vier teksten van ongeveer 150 woorden op de meegebrachte laptop. Twee van deze teksten waren in het Standaardnederlands geschreven en twee van deze teksten bevatten woorden in het Oosterhoutse dialect. De teksten staan in zijn geheel op de pagina, maar zijn alleen woord(groep) voor woord(groep) te lezen door middel van de entertoets (zie Bijlage 3).

Het is een *between subject design* en een *within subject design* met een 2x2 ontwerp. Afhankelijk van in welke groep een participant zat (1 of 2), kregen ze tekst 1 en 2 in de ene

versie en tekst 3 en 4 in de andere versie. Bij iedere participant werden deze teksten in willekeurige volgorde aangeboden om het volgorde-effect eruit te halen en om de langzame en snelle lezers te kunnen standaardiseren. Sommige woorden en woordgroepen zijn in het programma gemarkeerd als meetpunt van leestijden, verborgen voor de participanten. In totaal zijn er per tekst 24 meetpunten en deze leestijden van woorden of woordgroepen zijn in milliseconden verzameld: twaalf leestijden van de Oosterhoutse woorden (dialectwoorden), of de vertaalde versie ervan (standaardwoorden) en twaalf van het woord of de woordgroepen die direct op de dialectwoorden of op de standaardwoorden volgen. Vertragingen of versnellingen van leestijden in teksten bij self-paced reading worden vaak uitgesteld naar het woord na het dialectwoord, volgens Ferreira en Henderson (1990). Dit betekent dat het effect van het dialectwoord pas zichtbaar wordt bij het volgende woord of de volgende woordgroep, want er is ook geen mogelijkheid om terug te gaan naar het vorige woord.

Bovendien is er een vragenlijst gemaakt (zie Bijlage 4) voor de Oosterhouters en de Utrechtse. Deze vragenlijst is gebaseerd op de telefonische enquête van Giesbers (2008) waarin vragen werden gesteld over de attitude tegenover het dialect en over het dialectgebruik in de Duits-Nederlandse streek tussen Afferden en Kranenburg. De vragen over de dialectattitude bestaan uit vijf vragen over ofwel het Oosterhoutse dialect, ofwel het Utrechtse dialect (zie Bijlage 4). Dit is gemeten op een 5-puntsschaal van 1 (helemaal eens) tot 5 (helemaal oneens). Om de samenhang en betrouwbaarheid tussen de attitudevragen te meten, is een Cronbach's alfa test gedaan. Het resultaat is $\alpha = .73$. De score ligt tussen de .70 en .80 en is dus acceptabel.

De vragen over het dialectgebruik bestaat uit elf situaties uit het dagelijks leven waarin de participanten kunnen aangeven hoe vaak zij gebruikmaken van het dialect. De keuze bestaat uit 'altijd', 'vaak', 'soms', 'nooit' en 'n.v.t.'. Ook hier is een betrouwbaarheidsanalyse gedaan ($\alpha = .98$) en deze blijkt uitstekend te zijn.

Toegevoegd aan deze vragenlijst zijn vragen over de persoonlijke gegevens van participanten. Gevraagd werd naar de geboorteplaats, de huidige woonplaats, de leeftijd, de opleiding en het geslacht. Op de laatste pagina is een woordenlijst toegevoegd waarin de participanten de mogelijkheid hebben onbekende woorden aan te kruisen en van de bekende woorden de betekenis te geven. Bovendien kregen de participanten de mogelijkheid hun gedachten over het dialect met de onderzoeker te delen.

Materiaal

Vier verhalen zijn geschreven voor het experiment, met van ieder verhaal twee versies. De onafhankelijke variabele van dit experiment is de taal: Oosterhouts versus Standaardnederlands. Ook zijn er extra onafhankelijke variabelen getest om een beter beeld te krijgen van de verschillen, namelijk leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, dialectattitude en taalgebruik. Twaalf woorden of woordgroepen zijn per tekst gemanipuleerd en hiervan is de leestijd bijgehouden. Ook van de twaalf woorden of woordgroepen die direct op deze dialect- of standaardwoorden volgen is de leestijd bijgehouden. De leestijd van de 24 meetpunten is de afhankelijke variabele. Deze items worden zo min mogelijk geplaatst aan het einde van een zin, want door het gebruik van een punt wordt sowieso tijdens het lezen een korte pauze ingelast. Ook zullen ze, waar dat mogelijk is, niet voorkomen aan het eind van een regel in het self-paced reading experimenteerprogramma, omdat er ook tijd nodig is om van de ene regel naar de andere regel te verspringen. Deze leespauses zouden ten onrechte als een langzame leestijd beschouwd kunnen worden en als gevolg zouden de dialectwoorden als onjuiste oorzaak worden aangeduid. Alleen de dialectwoorden en de vertaalde Standaardnederlandse woorden verschillen in de twee versies van elkaar en de rest van de tekst is gelijk gehouden. In voorbeeld 2 zijn zinnen weergegeven afkomstig uit de verhalen. Zin 5a is afkomstig uit verhaal 1 en zin 5b is afkomstig uit verhaal 4. De volledige verhalen zijn in Bijlage 2 te vinden. De woorden tussen twee schuine strepen zijn per enterklik op het scherm te zien. De

dikgedrukte woorden zijn de dialectwoorden (5a en 5b) en de standaardwoorden (6a en 6b), afhankelijk van de versie. De onderstreepte woorden zijn de daaropvolgende woorden. De leestijden van de dikgedrukte en de onderstreepte woorden worden gemeten.

Voorbeeld 2

Versie Oosterhoutse dialect:

(5a) /Tim is/ aan het voetballen/ **op de werft** /met zijn buurjongen, /Stef./

(5b) /Kevin komt thuis/ en gooit /zijn tas/ **neffe** /de bank./

Versie Standaardnederlands:

(6a) /Tim is /aan het voetballen/ **in de achtertuin** /met zijn buurjongen,/ Stef/

(6b) /Kevin komt thuis/ en gooit /zijn tas /**naast**/ de bank./

Procedure

Oosterhouters

Verschillende participanten zijn benaderd door middel van WhatsApp en bij andere participanten is aangebeld en ter plekke gevraagd of ze tijd en zin hadden om mee te doen aan een kort experiment. Het is belangrijk om de Oosterhouters in de stad Oosterhout mee te laten doen en de Utrechters in de stad Utrecht. Op deze manier wordt niet onbewust de standaardtaal aangehaald omdat de participanten zich in een andere stad zouden bevinden dan waar ze wonen, wat Goossens (1987) uitlegt in zijn boek als hij de correlatie tussen de taligheid en het sociale gegeven benoemt. Ook Swanenberg (2009) geeft aan dat het lokale identiteitsgevoel zich ontwikkelt door taalgebruik en deze dialectkenmerken zijn geografisch bepaald.

Allereerst lazen de participanten een informatiebrief over het experiment (zie Bijlage 5). In deze brief stond onder andere dat het experiment te maken had met de verwerking van

taal en dat het de bedoeling was om na ieder verhaal een begripsvraag erover te beantwoorden. De begripsvragen zijn toegevoegd na een proefronde waarin de participant aangaf dat hij niet het gevoel had dat het lezen van de teksten nuttig was. Met de toevoeging van de vragen hebben de participanten voor zichzelf een reden om de teksten te lezen. Ook zijn de vragen toegevoegd zodat de participanten zich minder op de vorm van de tekst zouden focussen, maar op de inhoud.

Vervolgens hebben zij een toestemmingsverklaring gelezen en getekend (zie Bijlage 5). De participanten waren ervan op de hoogte dat zij konden stoppen wanneer ze wilden en wat er met hun gegevens na afloop van het experiment gebeurt. Het experiment werd ondertussen klaargezet en gaf in het programma aan in welke groep de participant terecht kwam. In dit programma kregen de participanten nogmaals een korte uitleg over de werking van het programma (zie Bijlage 6). Hierna kregen de participanten twee oefenzinnen met bijbehorende vragen (zie Bijlage 7) om het proces onder controle te krijgen. Daardoor vermindert de kans dat de resultaten van het experiment beïnvloed worden door het niet begrijpen van het experimenteerprogramma. Na de twee oefenzinnen kregen de participanten nog een mogelijkheid om onduidelijkheden aan de onderzoeker voor te leggen.

Daaropvolgend werd het eerste verhaal, woordgroep voor woordgroep, getoond met behulp van de entertoets. Aansluitend volgde na ieder verhaal een ja/nee-vraag en na de laatste vraag sloot het programma zichzelf af. De participanten werden gevraagd om een vragenlijst in te vullen en de woordenlijst te bekijken. Ook zijn de participanten hartelijk bedankt voor het deelnemen. Na afloop van deze lijst wilden de participanten weten hoeveel vragen ze juist beantwoord hadden en dit kon worden genoemd. Er is niet naar de uitkomsten van deze vragen gekeken voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Ook werd uitgelegd wat precies gemeten werd met dit programma. Het experiment zelf duurde ongeveer

10 minuten, maar vaak hadden de participanten de behoefte om over het Oosterhoutse dialect te praten, dus is de tijd in sommige gevallen opgelopen tot 60 minuten.

Utrechters

Het plan was om de Utrechters op dezelfde wijze te benaderen als de Oosterhouters. In verband met het coronavirus was dit niet mogelijk. Hier zijn dus geen gegevens van.

Data-analyse

De leestijden van de participanten kwamen automatisch in een Excelbestand, waarna deze handmatig overgezet werden in het software programma SPSS Statistics 25. Leestijden met een waarde boven 7000 milliseconden zijn buitengesloten van de data-analyse, omdat dit uitschieters zijn. Participanten waren op dit punt waarschijnlijk afgeleid.

Vier nieuwe variabelen werden gemaakt door de gemiddelden te berekenen van de leestijden per participant: het gemiddelde van de Oosterhoutse woorden, het gemiddelde van de woorden na deze dialectwoorden, het gemiddelde van de Standaardnederlandse woorden en het gemiddelde van de woorden na deze standaardwoorden. Met deze gegevens zijn de data verder geanalyseerd.

Leeftijd is verdeeld in twee groepen (jong, oud). Door een duidelijke scheiding tussen de leeftijden was dit makkelijk realiseerbaar. De jonge groep bestaat uit leeftijden variërend van 18 jaar tot en met 29 jaar en de oude groep bestaat uit leeftijden variërend van 48 jaar tot en met 63 jaar.

Het hoogst afgeronde opleidingsniveau is gebruikt als indicator voor de variabele status. Tussen het MBO en het HBO is een scheiding gemaakt. De middelbare scholen en het MBO vallen in de groep lager opgeleiden en het HBO en het WO vallen in de groep hoger opgeleiden.

Van de vijf attitudevragen is een *composite score* gemaakt om te bepalen in welke

categorie een participant zat (positieve attitude, negatieve attitude). Gespiegelde vragen zijn omgekeerd gecodeerd. Ook is een composite score gemaakt voor het taalgebruik van de participant in elf situaties uit het dagelijks leven.

Participanten

De groep Oosterhouters (n = 37) bestaat uit 14 mannen en 23 vrouwen met een gemiddelde leeftijd van 35 jaar (35.84). De minimumleeftijd is 18 jaar en de maximumleeftijd is 63 jaar.

Vijf participanten hebben als hoogst afgeronde opleiding het vmbo, vier de havo, twaalf het MBO, elf het HBO en vijf participanten hebben een universitaire bachelor afgerond. Dit betekent dat van de participanten 56.8% laag is opgeleid en 43.2% hoog is opgeleid.

Resultaten

In Tabel 1 worden de gemiddelden en standaarddeviaties weergegeven voor de leestijden in milliseconden van de dialectwoorden, de standaardwoorden, de woorden volgend op de dialectwoorden en de woorden volgend op de standaardwoorden van de teksten in het Oosterhoutse dialect en in het Standaardnederlands. ‘Geen’, bij taalgebruik, staat voor ‘geen gebruik van het Oosterhoutse dialect’.

Vervolgens worden de resultaten per variabele genoteerd van de dialectwoorden en standaardwoorden (Dialectwoord versus standaardwoord) en van de woorden direct hierop volgend (Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1). Ten slotte worden de resultaten besproken van de reacties die gegeven zijn tijdens de taak van de participanten en van de gesprekken die na de taak zijn gevoerd.

Deze resultaten zijn alleen afkomstig van de Oosterhoutse participanten, omdat er in verband met het coronavirus niet voldoende Utrechters benaderd konden worden.

Tabel 1

Gemiddelden (M) en Standaarddeviaties (SD) van de Leestijden (in milliseconden) van de Dialectwoorden, de Standaardwoorden, de Dialectwoorden+1 en de Standaardwoorden+1 van de groep Oosterhouters per variabele

Variabele	Meetmomenten								
	Dialect		Standaard		Dialect+1		Standaard+1		
	n	M	(SD)	M	(SD)	M	(SD)	M	(SD)
<i>Opleidingsniveau</i>									
Hoog	21	811.99	(257.00)	736.65	(185.38)	761.50	(210.73)	725.94	(148.28)
Laag	16	856.66	(314.94)	771.55	(203.57)	818.83	(234.23)	758.44	(190.99)
<i>Geslacht</i>									
Man	14	781.97	(210.48)	713.21	(150.36)	766.65	(170.08)	713.39	(148.82)
Vrouw	23	871.05	(326.66)	782.78	(215.25)	810.71	(252.29)	763.25	(185.79)
<i>Leeftijd</i>									
Jong	22	772.54	(235.21)	723.08	(189.36)	716.73	(180.51)	698.35	(161.35)
Oud	15	932.39	(338.36)	805.40	(196.73)	907.43	(236.74)	811.90	(170.55)
<i>Dialectattitude</i>									
Positief	21	834.18	(261.03)	773.24	(213.95)	808.06	(203.55)	766.37	(191.62)
Negatief	16	841.49	(329.58)	734.42	(168.55)	775.63	(252.33)	715.52	(144.00)
<i>Taalgebruik</i>									
Dialect	9	959.57	(238.15)	817.87	(207.81)	902.02	(183.25)	831.50	(210.31)
Geen	28	798.06	(295.72)	736.71	(189.05)	759.33	(226.57)	716.38	(152.13)

Totaal 37 837.34 (288.32) 756.45 (194.03) 794.04 (223.19) 744.38 (172.32)

Algemeen

Dialectwoord versus standaardwoord

Van de groep Oosterhouters zijn de leestijden van woorden of woordgroepen in het Oosterhouts dialect en het Standaardnederlands met elkaar vergeleken door middel van een *Paired-Samples T Test*. Hieruit blijkt dat de leestijden van de woorden in het Standaardnederlands significant verschillen van de woorden in het Oosterhouts ($t(36) = 2.62$, $p = .013$, $d = .43$). De woorden in het Standaardnederlands worden sneller gelezen dan de woorden in het Oosterhoutse dialect.

Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1

Ook zijn de woorden of woordgroepen na de gemanipuleerde woorden vergeleken met elkaar. Uit een *Paired-Samples T Test* is gebleken dat het verschil tussen deze groepen significant is ($t(36) = 2.12$, $p = .041$, $d = .35$). De woorden uit de Standaardnederlandse teksten worden sneller gelezen dan de woorden uit de Oosterhoutse teksten.

Opleidingsniveau

Dialectwoord versus standaardwoord

Uit een *Repeated Measures ANOVA* blijkt de binnenfactor ‘taal’ significant te zijn, ($F(1, 35) = 6.43$, $p = .020$, $\eta^2 = .16$). De woorden in de Standaardnederlandse versie worden sneller gelezen dan de woorden in de Oosterhoutse versie.

Uit een *Repeated Measures ANOVA* blijkt de tussenfactor ‘opleidingsgroep’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.27$, $p = .604$, $\eta^2 < .01$). Er is dus geen significant verschil

tussen de hoog- en laagopgeleiden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘opleidingsgroep’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.02, p = .878, \eta^2 < .01$). Een hoge of lage opleiding heeft geen invloed op de leestijden bij woorden van de Oosterhoutse en Standaardnederlandse versie.

Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de binnenfactor ‘taal’ niet significant is, ($F(1, 35) = 4.03, p = .052, \eta^2 = .10$). Er is geen significant verschil tussen leestijd van de woorden direct volgend op de dialect- of standaardwoorden .

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de tussenfactor ‘opleidingsgroep’ niet significant is, ($F(1, 35) = 0.52, p = .475, \eta^2 = .02$). Er is geen significant verschil tussen opleidingsgroepen op de leestijd van de woorden direct volgend op de dialect- en standaardwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘opleidingsgroep’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.27, p = .607, \eta^2 < .01$). Het opleidingsniveau heeft geen invloed op het sneller, dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden +1.

Geslacht

Dialectwoord versus standaardwoord

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de binnenfactor ‘taal’ significant is, ($F(1, 35) = 5.92, p = .020, \eta^2 = .15$). De standaardwoorden worden sneller gelezen dan de woorden in het Oosterhoutse dialect.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de tussenfactor ‘geslacht’ niet

significant is, ($F(1, 35) = 1.06, p = .309, \eta^2 = .03$). Er is geen significant verschil tussen mannen en vrouwen op de leestijd van de woorden in het Oosterhoutse dialect en het Standaardnederlands.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘geslacht’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.09, p = .764, \eta^2 < .01$). Het geslacht heeft geen invloed op het sneller, dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden.

Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de binnenfactor ‘taal’ significant is, ($F(1, 35) = 4.23, p = .047, \eta^2 = .11$). De woorden direct volgend op de standaardwoorden worden sneller gelezen dan de woorden direct gevolgd op de dialectwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de tussenfactor ‘geslacht’ niet significant is, ($F(1, 35) = 0.55, p = .465, \eta^2 = .02$). Er is geen significant verschil tussen mannen en vrouwen op de leestijd van de woorden direct volgend op de dialect- en standaardwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘geslacht’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.01, p = .906, \eta^2 < .001$). Het geslacht heeft geen invloed op het sneller, dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden +1.

Leeftijd

Dialectwoord versus standaardwoord

Uit een Repeated Measures ANOVA is gebleken dat de binnenfactor ‘taal’ significant is, ($F(1, 35) = 7.98, p = .008, \eta^2 = .19$). De standaardwoorden worden sneller gelezen dan de woorden in het Oosterhoutse dialect.

Uit een Repeated Measures ANOVA is gebleken dat de tussenfactor ‘leeftijdsgroep’

niet significant verschilt, ($F(1, 35) = 2.65, p = .112, \eta^2 = .07$). Er is geen significant verschil tussen de groep ouderen en de groep jongeren op de leestijden van de woorden in het Oosterhoutse dialect en het Standaardnederlands.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘leeftijdsgroep’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 1.54, p = .223, \eta^2 = .04$). Leeftijd heeft geen invloed op het sneller dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden.

Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1

Uit een Repeated Measures ANOVA is gebleken dat ook hier een hoofdeffect van taal is, ($F(1, 35) = 5.98, p = .020, \eta^2 = .15$). De woorden in de standaardtekst worden sneller gelezen dan de woorden in de dialecttekst.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het verschil van de tussenfactor ‘leeftijdsgroep’ ook significant te zijn, ($F(1, 25) = 6.93, p = .013, \eta^2 = .17$). De jongere groep leest deze woorden in beide versies sneller dan de oudere groep.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van taal en leeftijdsgroep niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 2.74, p = .107, \eta^2 = .07$). Leeftijd heeft geen invloed op het sneller dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden +1.

Dialectattitude

Dialectwoord versus standaardwoord

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de binnenfactor ‘taal’ significant is, ($F(1, 35) = 7.16, p = .011, \eta^2 = .17$). De standaardwoorden worden significant sneller gelezen dan de woorden in het Oosterhoutse dialect.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de tussenfactor ‘dialectattitude’ niet significant is, ($F(1, 35) = 0.04, p = .838, \eta^2 < .01$). Er is geen significant verschil tussen het

hebben van een positieve of negatieve attitude tegenover het dialect op de leestijd van de dialect- en standaardwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘dialectattitude’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.54, p = .468, \eta^2 = .02$). Het hebben van een positieve of negatieve attitude tegenover het dialect heeft geen invloed op de leestijden van de dialect- en standaardwoorden.

Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de binnenfactor ‘taal’ significant is, ($F(1, 35) = 4.52, p = .041, \eta^2 = .11$). De woorden direct volgend op de standaardwoorden worden sneller gelezen dan de woorden direct gevolgd op de dialectwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de tussenfactor ‘dialectattitude’ niet significant is, ($F(1, 35) = 0.45, p = .508, \eta^2 = .01$). Er is geen significant verschil tussen het hebben van een positieve of negatieve attitude op de leestijd van de woorden direct volgend op de dialect- en standaardwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘dialectattitude’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.15, p = .703, \eta^2 < .01$). Het hebben van een positieve- of negatieve attitude heeft geen invloed op het sneller, dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden +1.

Taalgebruik

Dialectwoord versus standaardwoord

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de binnenfactor ‘taal’ significant is, ($F(1, 35) = 8.00, p = .008, \eta^2 = .19$). De standaardwoorden worden sneller gelezen dan de woorden in het Oosterhoutse dialect.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de tussenfactor ‘taalgebruik’ niet significant is, ($F(1, 35) = 2.00, p = .166, \eta^2 = .05$). Er is geen significant verschil tussen het gebruiken of niet gebruiken van het Oosterhoutse dialect in dagelijkse situaties op de leestijd van de dialect- en standaardwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘taalgebruik’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 1.25, p = .271, \eta^2 = .04$). Het wel of niet gebruiken van het Oosterhoutse dialect in het dagelijks leven heeft geen invloed op het sneller, dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden.

Dialectwoord +1 versus standaardwoord +1

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de binnenfactor ‘taal’ significant is, ($F(1, 35) = 4.23, p = .047, \eta^2 = .11$). De woorden direct volgend op de standaardwoorden worden sneller gelezen dan de woorden direct gevolgd op de dialectwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt dat de tussenfactor ‘taalgebruik’ niet significant is, ($F(1, 35) = 3.49, p = .070, \eta^2 = .09$). Er is geen significant verschil tussen het gebruiken of niet gebruiken van het Oosterhoutse dialect in het dagelijks leven op de leestijd van de woorden direct volgend op de dialect- en standaardwoorden.

Uit een Repeated Measures ANOVA blijkt het interactie-effect van de factoren ‘taal’ en ‘taalgebruik’ niet significant te zijn, ($F(1, 35) = 0.25, p = .620, \eta^2 < .01$). Het wel of niet gebruiken van het Oosterhoutse dialect in het dagelijks leven heeft geen invloed op het sneller, dan wel langzamer lezen van de dialect- en standaardwoorden +1.

Reacties tijdens taak

Tijdens het experiment werd gekeken of het experiment goed verliep. Het viel op dat veel participanten bij het zien van een Oosterhouts woord moesten gniffelen. Dit woord werd hardop uitgesproken of de vertaling ervan werd gelijk gegeven. Vaak was dit het geval bij het

eerste Oosterhoutse woord van het verhaal, maar ook zeker bij woorden die later terugkwamen in de tekst die te maken hebben met uitspraak, denk aan woorden als ‘*Da minde nie*’. Door een of andere reden moet dit uitgesproken worden tijdens het lezen. Ook werd tijdens het experiment gevraagd of het de bedoeling was dat er dialectwoorden in de tekst stonden, of dat dit per ongeluk in de teksten verwerkt was. Deze reacties traden niet op bij de woorden in de Standaardnederlandse versie.

Gesprekken na taak

Enthousiaste reacties volgden op het experiment. Participanten dachten dat het doel van dit onderzoek was dat zij de Oosterhoutse versie even goed begrepen als de Standaardnederlandse versie en dit zou dan getest zijn met de begripsvragen. Uitgelegd werd wat het echte doel was en ook daar kwamen reacties op: “Ja, maar dan klopt het niet, want ik vond het juist wel leuk dat er Oosterhoutse woorden in zaten, dus ik stond daar even extra bij stil!”.

Ook waren reacties van ouderen en jongeren interessant. Jongeren kenden minder dialectwoorden dan ouderen, bleek uit de woordenlijst. Woorden zoals ‘*een doelpunt zetten*’, ‘*Ik ben kei aan*’ en ‘*een kat doet zichzelf wel*’ waren bij de jongeren minder bekend dan bij de ouderen. Een participant gaf aan dat dit vroeger veel vaker gezegd werd dan tegenwoordig. Een participant gaf ook aan dat het Oosterhouts alleen gesproken wordt als zij met haar zus praat, maar niet met haar kinderen. Dit vond ze toch heel gek.

Een andere participant gaf aan eens in Utrecht te zijn in een café. Ze kregen het gevoel aangekeken te worden door de anderen in het café, alsof ze een stel boeren uit Brabant waren. Hierdoor gingen zij nog platter praten en bij het weggaan riepen ze hard: “Houdoe!”.

Opmerkelijk was ook het taalgebruik van een gezin dat bij binnenkomst Standaardnederlands praatte. Nadat het experiment bij iedereen was afgenomen en iedereen in dezelfde kamer was, werd juist Oosterhouts gesproken. Zij gaven aan dat hun ouders en

grootouders ook in Oosterhout geboren en opgegroeid waren en ook ‘echt’ Oosterhouts praten.

Toch waren er ook participanten van wie de ouders en grootouders ook in Oosterhout geboren en opgegroeid waren, maar aangaven dat zij weinig Oosterhouts praten. Wel gaven zij aan tijdens het bespreken van de woordenlijst dat zij zich er niet van bewust waren dat sommige woorden bij het Oosterhoutse dialect horen. “Ik dacht dat dit gewoon normaal was”, was één van de reacties. Dit werd ook door andere participanten genoemd, voornamelijk bij de zin: ‘de klok staat niet bij’.

Discussie

Dit onderzoek voegt aan de bestaande kennis over dialectgebruik toe hoe dialect in teksten verwerkt wordt.

Hypothese 1a wordt niet ondersteund door de resultaten van dit experiment. De Standaardnederlandse woorden en de woorden direct hierop volgend worden door de Oosterhouters sneller gelezen dan de dialectwoorden en de woorden direct daaropvolgend. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de Oosterhouters, zoals aangegeven, langer stil bleven staan bij de dialectwoorden omdat zij dit leuk vonden om te lezen, omdat zij dit woord hardop uitspraken of omdat zij moesten lachen bij het zien van Oosterhoutse dialectwoorden in een tekst. Omdat het niet mogelijk was terug te gaan naar het vorige woord, blijkt de stelling van Ferreira en Henderson (1990) te kloppen. De leestijd van de woorden volgend op de dialectwoorden blijken ook meer tijd in beslag te nemen dan de woorden volgend op de standaardwoorden. Aangenomen was dat de bewustzijnsgraad van dialectgebruik laag lag, zoals Swanenberg (2009) stelt. Hier was echter geen rekening gehouden met het verschil tussen het lezen van dialect en het spreken van dialect en uit de resultaten van de reacties tijdens de taak blijkt dat de participanten zich bewust waren van de Oosterhoutse

dialectwoorden in de teksten. Vervolgonderzoek zou deze kwestie kunnen vermijden door een mondeling experiment uit te voeren. De schakeling tussen talen, waar Vousten (1995) het in zijn proefschrift over heeft, blijkt ook niet op te gaan bij het lezen van dialect in teksten. Vervolgonderzoek zou kunnen zijn om teksten te laten lezen die compleet in het dialect geschreven zijn, in plaats van teksten te laten lezen waarin twaalf dialectwoorden zijn toegevoegd. Nu vielen de dialectwoorden meer op en is er ook sprake geweest van het schakelen tussen de twee talen in één tekst, namelijk in de Oosterhoutse versies, wat niet gemeten is. Het is interessant om in vervolgonderzoek te focussen op de schakeling tussen deze twee talen. Ook zou het interessant kunnen zijn om in vervolgonderzoek te focussen op WhatsApp-gesprekken, waarin spreektaal en schrijftaal samenkomen, zodat de dialectwoorden minder zouden opvallen.

Hypothese 1b kan niet getoetst worden door de afwezigheid van Utrechtse participanten in verband met het coronavirus. Zonder de resultaten van de controlegroep, is het niet mogelijk om de gegevens van de groepen met elkaar te vergelijken. De resultaten van de Oosterhoutse participanten zeggen nu alleen iets over het verschil tussen de leestijden van de woorden in de Oosterhoutse versie en de woorden in de Standaardnederlandse versie. Wel zijn veel gegevens van de Oosterhoutse participanten gevraagd, waardoor meer hypothesen getoetst konden worden en dit onderzoek bijdraagt aan de kennis over dialectgebruik.

Uit de resultaten is duidelijk geworden dat er geen verschil is tussen laag- en hoogopgeleiden bij het lezen van dialect (+1)- of standaardwoorden (+1), dus hypothese 2 wordt ook niet ondersteund. Ook is er geen verschil tussen de leestijden in beide versies tussen mannen en vrouwen, waardoor hypothese 3 niet ondersteund wordt. Deze resultaten komen niet overeen met de stellingen van Goossens (1987) en Dykstra (2015), wat verklaard zou kunnen worden door het geringe aantal participanten vanwege het coronavirus. Ook hebben aanzienlijk meer vrouwen dan mannen meegedaan aan dit experiment en dat is

kwestieus. In de toekomst zou het aantal participanten groter moeten zijn en een even groot aantal mannen en vrouwen moeten omvatten.

Hypothese 4 wordt niet ondersteund door de resultaten van dit experiment. De leestijden van de dialect- en standaardwoorden geven geen verschil aan tussen de jonge en oude groep. Wel is er een verschil tussen de leeftijdsgroepen bij de leestijden van de woorden direct na het dialect- of standaardwoord. Het zijn de jongeren die deze woorden sneller lezen dan de ouderen, maar dit is het geval in beide versies. Een verklaring voor de woorden volgend op het dialect zou kunnen zijn dat de ouderen het dialectwoord herkennen en wellicht gaan vertalen, maar al enter hebben ingedrukt. De jongeren zouden dit woord niet herkennen en willen gaan zoeken naar de betekenis in de context. Deze verklaring zou wel overeenkomen met het gegeven over de afname van het dialectgebruik die Swanenberg (2009) noemt. Een verklaring voor de vertraging van de ouderen in de standaardtekst ... Vervolgonderzoek zou een hardopdenkmethode kunnen toevoegen bij het lezen van de teksten om een beter beeld te schetsen van de keuzes die gemaakt worden tijdens het lezen door de participanten.

Hypothese 5 wordt eveneens niet ondersteund door de resultaten van dit experiment. Er is geen verschil gevonden tussen de verschillende houdingen tegenover het dialect met betrekking tot de leestijden van de twee versies. Het hebben van een negatieve houding tegenover het dialect hoeft niet te leiden tot het minder goed verwerken van dit dialect in teksten, wat wel verwacht werd.

Hypothese 6 wordt wel ondersteund door de resultaten. De leestijden van de participanten die dachten in het dagelijks leven geen dialect te gebruiken, verschilt niet van de leestijden van de participanten die dachten in het dagelijks leven wel dialect te gebruiken. Dit komt overeen met de oratie van Swanenberg (2009), waarin hij benoemt dat het spreken van dialect vaak onbewust gebeurt.

Ondanks de genoemde onvolkomenheden van dit onderzoek, zijn er toch uitgebreide data verkregen van de deelgenomen participanten en is er een experiment in elkaar gezet. Deze gegevens kunnen verder onderzoek ondersteunen en het experiment kan dienen als voorbeeld voor vergelijkbaar onderzoek of voor een replicatieonderzoek met een controlegroep. Belangrijk is om rekening te houden met het verschil tussen het lezen van dialect en het spreken van dialect. Het lezen van het Oosterhoutse dialect leidt tot enthousiaste reacties van participanten, omdat deze woorden schijnbaar opvallen en dit zou de resultaten kunnen verklaren.

Conclusie

Het creëren van het bewustzijnsgevoel van het gebruik van het Oosterhoutse dialect is gelukt, blijkt uit de resultaten van de gesprekken die gevoerd zijn met de participanten. Participanten die aangaven nooit Oosterhouts te praten, zijn zich er nu bewust van wanneer zij dit toch doen. Ook werd dit bewustzijnsgevoel gestimuleerd bij participanten die aangaven vaak het Oosterhoutse dialect spreken, door na te gaan met wie zij wel of geen dialect spreken.

Met behulp van de zoektocht naar het Oosterhoutse dialect is in kaart gebracht welke woorden in het Oosterhoutse dialect voorkomen.

Door de afwezigheid van een cruciale controlegroep is het lastig de onderzoeksvraag ‘Hoe verhoudt de verwerking van het Oosterhoutse dialect zich tot de verwerking van het Standaardnederlands in teksten?’ te beantwoorden. Een uitspraak hierover zou niet volledig zijn. Waarover nu alleen een conclusie kan worden getrokken is dat de woorden in de Standaardnederlandse versie minder leestijd vergen dan de woorden in het Oosterhoutse dialect, door Oosterhoutse participanten. Een nieuw inzicht in dialectverwerking in teksten is

dat het niet vanzelfsprekend is dat het lezen van een dialect en het spreken van een dialect op dezelfde manier verwerkt worden.

Literatuurlijst

Dykstra, P. A. (2015). Erving Goffman: Voor de standaard gereedschapskist. *Sociologie Magazine*, 23(2), 9

Eppink, D. J. (2005). Dialect, lekker gebekt. In V. De Tier, R. Keulen, J. Swanenberg (Reds.), *Het Dialectenboek* (8) (pp. 57-61). Stichting Nederlandse Dialecten.

Ferreira, F., & Henderson, J. M. (1990). Use of verb information in syntactic parsing: Evidence from eye movements and word-by-word self-paced reading. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 16(4), 555-568.
<https://doi.org/10.1037/0278-7393.16.4.555>

Fikse, M. (presentator). (2020, 21 februari). Is het erg als streektalen of dialecten verdwijnen? [Radio fragment]. Dit is de dag. Hilversum, Nederlands: NPO Radio 1.
<https://www.nporadio1.nl/dit-is-de-dag/onderwerpen/529924-is-het-erg-als-streektalen-of-dialecten-verdwijnen>

Giesbers, C. H. E. (2008). *Dialecten op de grens van twee talen- een dialectologisch en sociolinguïstisch onderzoek in het Kleverlands dialectgebied*, Groesbeek: Uitgeverij Reijngoudt

Google. (z.d.). [Google Maps Oosterhout Noord-Brabant]. Geraadpleegd op 14 februari 2020, van <https://goo.gl/maps/y5mfY>

Goossens, J. J. (1987). *Het gebruik van dialect en Algemeen Nederlands en de evolutie ervan*

(Mededelingen van de Vereniging voor Limburgs Dialect- en Naamkunde, Nr. 42). 1-

21

Klimaszewska, Z. (2006). Cultuurverschillen in talen – een bijdrage tot de bepaling van de culturele identiteit. *Acta Philologica*, 45-54. <http://acta.wn.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/acta32.pdf#page=45>

Levis, E. (2016). Hoe schrijf ik mijn dialect?. *Ghendtsche Tydinghen*, 45(1), 49-50.

<https://doi.org/10.21825/gt.v45i1.8900>

Swanenberg, A. P. C. (2009). *Van Alterande Sorte : Brabants tussen dialect en standaardtaal*.

Universiteit van Tilburg.

Veenker, Theo. J. G. (2014). "The Zep Experiment Control Application (Version 1.10) "

[Computer software]. Beexy Behavioral Experiment Software. Beschikbaar op

<https://www.beexy.nl/zep/wiki/doku.php>

Visser, E. (2020, 1 januari). Blijf je eigen dialect spreken, vooral met kinderen. *Trouw*.

Geraadpleegd op 18 maart 2020 van <https://www.trouw.nl/opinie/blijf-je-eigen-dialect-spreken-vooral-met-kinderen~b41e1600/>

Vousten, R. M. G. (1995). *Dialect als tweede taal: linguïstische en extra-linguïstische aspecten van de verwerving van een Noordlimburgs dialect door standaardtalige jongeren* (Dortoral dissertation). Geraadpleegd van https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/145930/mmubn000001_19472381x.pdf

Bijlage 1

In deze bijlage staat tabel 2 en daarin staan de Oosterhoutse woorden met een vertaling van het Standaardederlands op volgorde van verhaal en item (1- 01 komt dus voor in het eerste verhaal als eerste dialectwoord of standaardwoord).

Tabel 2

De Dialectwoorden en de vertaling in het Standaardnederlands per verhaal per item

Verhaal + item	Dialect (Oosterhouts)	Standaardnederlands
1- 01	op de werft	in de achtertuin
1- 02	nooit geen	nooit
1- 03	bij mijn thuis	bij mij thuis
1- 04	weeste kijken	komen kijken
1- 05	doelpunt te zetten	doelpunt te maken
1- 06	neffe	naast
1- 07	kei aan	kapot
1- 08	als het maar zijn kan	als het maar kan
1- 09	friet	patat
1- 10	zijn klok niet bij stond	zijn klok niet goed stond
1- 11	kapten	stopten
1- 12	houdoe	doei
2- 01	ons ma	mijn moeder
2- 02	weeste kijken	gaan kijken
2- 03	wittenie	weet je wel
2- 04	lopen te bedriegen	bedriegen
2- 05	tis van de zotte	het is belachelijk
2- 06	toen zegt Krista	toen zei Krista
2- 07	kon	kende
2- 08	kort bij d'r	dicht bij d'r
2- 09	dat vrouwke	dat vrouwtje
2- 10	doet zichzelf wel	zorgt voor zichzelf
2- 11	nooit niet	nooit

2- 12	dat is	dat is zo
3- 01	kei laat	erg laat
3- 02	het manneke	het jongetje
3- 03	bende	ben je
3- 04	boterhammen niet bij had	boterhammen niet bij zich had
3- 05	da minde nie	dat meen je niet
3- 06	peperkoek	ontbijtkoek
3- 07	zot	dol
3- 08	neffe	naast
3- 09	lopen te liegen	gelogen
3- 10	te maffen	te slapen
3- 11	kei	erg
3- 12	klok niet bij stond	klok niet goed stond
4- 01	neffe	naast
4- 02	nooit niks	niks
4- 03	kei moe	erg moe
4- 04	friet	patat
4- 05	meiske	meisje
4- 06	tonnie	toch niet
4- 07	heb m'n portemonnee niet bij	heb m'n portemonnee niet bij me
4- 08	kappen	stoppen
4- 09	kort bij	dicht bij
4- 10	bij mijn thuis	bij mij thuis
4- 11	dat is	dat is zo
4-12	als hij maar zijn kan	als hij maar kan

Bijlage 2

In deze bijlage staan alle vier de verhalen in beide versies. Onder ieder verhaaltje is de begripsvraag toegevoegd. De dialectwoorden en standaardwoorden zijn dikgedrukt. Achter ieder verhaal is het aantal woorden aangegeven.

Verhaal 1

(Oosterhouts)

Tim is aan het voetballen **op de werft** met zijn buurjongen, Stef. Ze gebruiken jassen als doelpaaltjes, want Tim heeft **nooit geen** doelpalen gekocht. Stef zegt: "**Bij mijn thuis** hebben we wel echte doeltjes. Ben je al wel eens **weeste kijken?**", vraagt hij. Tim ziet zijn kans om een **doelpunt te zetten** en hij schiet. Hij zit! Stef probeerde de bal nog tegen te houden door te rennen en zijn voet uit te steken. Zijn voet kwam **neffe** de bal terecht. Hij was **kei aan!** Zijn gezicht was zo rood **als het maar zijn kan** door het harde rennen. Stef vroeg aan Tim hoe laat het was, want hij moest op tijd voor het eten zijn. Ze aten namelijk **friet** vandaag. Tim zei dat **zijn klok niet bij stond**, dus voor de zekerheid **kapten** de jongens er voor vandaag mee. "**Houdoe!**", riepen ze naar elkaar. (145 woorden)

(Standaardnederlands)

Tim is aan het voetballen **in de achtertuin** met zijn buurjongen, Stef. Ze gebruiken jassen als doelpaaltjes, want Tim heeft **nooit** doelpalen gekocht. Stef zegt: "**Bij mij thuis** hebben we wel echt doeltjes. Ben je al wel eens **komen kijken?**". Tim ziet zijn kans om een **doelpunt te maken** en hij schiet. Hij zit! Stef probeerde de bal nog tegen te houden door te rennen en zijn voet uit te steken. Zijn voet kwam **naast** de bal terecht. Hij was **kapot!** Zijn gezicht was zo rood **als het maar kan** door het harde rennen. Stef vroeg aan Tim hoe laat het was, want hij moest op tijd voor het eten zijn. Ze aten namelijk **patat** vandaag. Tim zei dat **zijn klok niet goed stond**, dus voor de zekerheid **stopten** de jongens er voor vandaag mee. "**Doei!**", riepen ze naar elkaar. (140 woorden)

Begripsvraag:

Heeft Stef de bal tegen kunnen houden? Nee

Verhaal 2

(Oosterhouts)

Krista en Patricia zitten te kletsen over Krista's moeder. "**Ons ma** heeft gister een kat gekocht," zegt Krista, "ze was al eerder ergens anders **weeste kijken**, maar die eigenaren waren niet te

vertrouwen, **wittentie**.". Patricia: "Ja, je hoort vaker dat ze je **lopen te bedriegen** waar je bij staat. Mijn buurvrouw vertelde laatst ook al zoiets. **Tis van de zotte!**". Patricia loopt naar de keuken om de waterkoker uit te zetten. Uit de kast pakt ze twee mokken en stopt er een theezakje in. Het kokende water schenkt ze in. Voorzichtig loopt ze met de thee terug naar de keukentafel. **Toen zegt Krista:** "Ze is nu bij een ander geweest een die **kon** ze goed. Dat is iemand die **kort bij d'r** woont, gelukkig.". Patricia: "Och, dat **vrouwke**. Wel fijn, zo'n beestje. Een kat **doet zichzelf wel** en hoef je **nooit niet** uit te laten!". Krista: "Ja, **dat is!**", zegt Krista. (151 woorden)

(Standaardnederlands)

Krista en Patricia zitten te kletsen over Krista's moeder. "**Mijn moeder** heeft gister een kat gekocht," zegt Krista, "ze was al eerder ergens anders **gaan kijken**, maar die eigenaren waren niet te vertrouwen, **weet je wel**". Patricia: "Ja, je hoort vaker dat ze je **bedriegen** waar je bij staat. Mijn buurvrouw vertelde laatst ook al zoiets. **Het is belachelijk!**". Patricia loopt naar de keuken om de waterkoker uit te zetten. Uit de kast pakt ze twee mokken en stopt er een theezakje in. Het kokende water schenkt ze in. Voorzichtig loopt ze met de thee terug naar de keukentafel. **Toen zei Krista:** "Ze is nu bij een ander geweest en die **kende** ze goed. Dat is iemand die **dicht bij d'r** woont, gelukkig.". Patricia: "Och, dat **vrouwkje**. Wel fijn, zo'n beestje. Een kat **zorgt voor zichzelf** en hoef je **nooit** uit te laten!". "Ja, **dat is zo!**", zegt Krista. (149 woorden)

Begripsvraag:

Heeft de moeder van Krista een kat gekocht? Ja

Verhaal 3

(Oosterhouts)

Dennis hoort de bel in de verte al gaan, hij is **kei** laat voor school. Het **manneke** loopt somber richting zijn klas. "Dennis, waarom **bende** zo laat?", vraagt de conciërge. Dennis zegt dat hij er onderweg achter kwam dat hij zijn **boterhammen niet bij had** en dat er niemand open deed toen hij aanbelde. "**Da minde nie**... Ik heb nog wel een **peperkoek** voor je voor in de pauze.". Dennis bedankt de beste man. Hij is daar **zot** op! Dennis loopt verder naar zijn klas. Hij hangt zijn jas op **neffe** die van zijn klasgenootjes. Dennis weet heel goed dat als hij nog eens te laat was, dat hij moest nablijven. Maar heeft hij nou echt **lopen te liegen** tegen de conciërge... Voor hij het door had, was het te laat. Eigenlijk lag Dennis nog te **maffen** omdat hij **kei** moe was. En doordat zijn **klok niet bij stond**, ging zijn wekker ook veel te laat af! (157 woorden)

(Standaardnederlands)

Dennis hoort de bel in de verte al gaan, hij is **erg** laat voor school. Het **jongetje** loopt somber richting zijn klas. "Dennis, waarom **ben je** zo laat?", vraagt de conciërge. Dennis zegt dat hij er onderweg achter kwam dat hij zijn **boterhammen niet bij zich had** en dat er niemand open

deed toen hij aanbelde. “**Dat meen je niet...** Ik heb nog wel een **ontbijtkoek** voor je voor in de pauze.”. Dennis bedankt de beste man. Hij is daar **dol** op! Dennis loopt verder naar zijn klas. Hij hangt zijn jas op **naast** die van zijn klasgenootjes. Dennis weet heel goed dat als hij nog eens te laat was, dat hij moest nablijven. Maar heeft hij nou echt **gelogen** tegen de conciërge... Voor hij het door had, was het te laat. Eigenlijk lag Dennis nog te **slapen** omdat hij **erg** moe was. En doordat zijn **klok niet goed stond**, ging zijn wekker ook veel te laat af! (158 woorden)

Begripsvraag:

Spreekt de directrice met Dennis op de gang? Nee

Verhaal 4

(Oosterhouts)

Kevin komt thuis en gooit zijn tas **neffe** de bank. Hij heeft honger, maar bedenkt dat hij **nooit niks** in huis heeft na het weekend. Kevin is **kei** moe, maar gaat toch naar de supermarkt. Hij loopt langs de vriezers en gooit een zak **friet** in zijn mandje. Bij de kassa is hij gelijk aan de beurt. “Twee euro, alstublieft”, zegt het **meiske** achter de kassa. “Dat geloof je **tonnie...** Ik **heb m’n portemonnee niet bij**.”. De kassamedewerkster vraagt of ze moet **kappen** of dat ze even moet wachten. “Ik woon toch **kort bij**, dus wacht maar even tot ik **bij mijn thuis** ben geweest. Dan weet ik zeker dat hij niet gestolen is.”. “Ja, **dat is!**”, zegt ze. Zo snel **als hij maar zijn kan**, rijdt hij terug naar huis. Eenmaal thuis heeft Kevin geen zin meer om terug te gaan dus besluit hij om zijn eten te bestellen. (150 woorden)

(Standaardnederlands)

Kevin komt thuis en gooit zijn tas **naast** de bank. Hij heeft honger, maar bedenkt dat hij **niks** in huis heeft na het weekend. Kevin is **erg** moe, maar gaat toch naar de supermarkt. Hij loopt langs de vriezers en gooit een zak **patat** in zijn mandje. Bij de kassa is hij gelijk aan de beurt. “Twee euro, alstublieft”, zegt het **meisje** achter de kassa. “Dat geloof je **toch niet...** Ik **heb m’n portemonnee niet bij me**.”. De kassamedewerkster vraagt of ze moet **stoppen** of dat ze even moet wachten. “Ik woon toch **dicht bij**, dus wacht maar even tot ik **bij mij thuis** ben geweest. Dan weet ik zeker dat hij niet gestolen is.”. “Ja, **dat is zo!**”, zegt ze. Zo snel **als hij maar kan**, rijdt hij terug naar huis. Eenmaal thuis heeft Kevin geen zin meer om terug te gaan dus besluit hij om zijn eten te bestellen. (151 woorden)

Begripsvraag:

Staat er een lange rij bij de kassa? Nee

Bijlage 3

In deze bijlage staan vier verhalen in beide versies genoteerd zoals ze in het programma gezet zijn. De schuine strepen (/.../) duiden de woorden aan die samen op het scherm te zien zijn. De *hashtag* geeft aan dat van deze woorden of woordgroepen de leestijden worden opgenomen.

1. Oosterhoutse versie

/Tim is/aan het voetballen/#op de werft/#met zijn buurjongen,/Stef./

Ze gebruiken/jassen als doelpaaltjes,/want Tim/

heeft/#nooit geen/#doelpalen gekocht./Stef zegt:/#

Bij mijn thuis/#hebben we wel/echte doeltjes./Ben je/

al wel eens/#weeste kijken?"/#vraagt hij./Tim ziet/

zijn kans/om een/#doelpunt te zetten/#en hij schiet./Hij zit!/

Stef probeerde/de bal/nog tegen/te houden/door te rennen/

en zijn voet/uit te steken./Zijn voet kwam/#neffe/#de bal/terecht./

Hij was/#kei aan!/#Zijn gezicht/was zo rood/#

als het maar zijn kan/#door het/harde rennen./

Stef vroeg/aan Tim/hoe laat/het was,/want hij moest/

op tijd/voor het/eten zijn./Ze aten/namelijk/#

friet/#vandaag./Tim zei dat/#zijn klok niet bij stond,/#dus voor/

de zekerheid/#kaptent/#de jongens/er voor/vandaag mee./#

“Houdoe!"/#riepen ze/naar elkaar./

1. De Standaardnederlandse versie

/Tim is/aan het voetballen/#in de achtertuin/#met zijn buurjongen,/Stef./

Ze gebruiken/jassen als doelpaaltjes,/want Tim/

heeft/#nooit/#doelpalen gekocht./Stef zegt:/#
 Bij mij thuis/#hebben we wel/echte doeltjes./Ben je/
 al wel eens/#komen kijken?"/#vraagt hij./Tim ziet/
 zijn kans/om een/#doelpunt te maken/#en hij schiet./Hij zit!/
 Stef probeerde/de bal/nog tegen/te houden/door te rennen/
 en zijn voet/uit te steken./Zijn voet kwam/#naast/#de bal/terecht./
 Hij was/#kapot!/#Zijn gezicht/was zo rood/#
 als het maar kan/#door het/harde rennen./
 Stef vroeg/aan Tim/hoe laat/het was,/want hij moest/
 op tijd/voor het/eten zijn./Ze aten/namelijk/#
 patat/#vandaag./Tim zei dat/#zijn klok niet goed stond,/#dus voor/
 de zekerheid/#stopten/#de jongens/er voor/vandaag mee./#
 "Doei!"/#riepen ze/naar elkaar./

2. De Oosterhoutse versie

/Krista en Patricia/zitten te kletsen/over Krista's moeder./#
 "Ons ma/#heeft gister/een kat/gekocht,"/zegt Krista,/“ze was/
 al eerder/ergens anders/#weeste kijken,/#maar die eigenaren/waren/
 niet/te vertrouwen,/#wittenie.”./#Patricia:/"Ja,/je hoort vaker/
 dat ze je/#lopen te bedriegen/#waar je bij staat./Mijn buurvrouw/
 vertelde laatst/ook al zoiets./#Tis van de zotte!"/#Patricia loopt/
 naar de keuken/om de waterkoker/uit te zetten./Uit de kast/pakt ze/
 twee mokken/en stopt er/een theezakje in./Het kokende water/schenkt ze in./
 Voorzichtig/loopt ze/met de thee/terug/naar de keukentafel./#
 Toen zegt Krista:/"Ze is nu/bij een ander/geweest/en die/#kon/#ze goed./
 Dat is/iemand die/#kort bij d'r/#woont,/gelukkig.”./

Patricia: “Och, dat vrouwke. Wel fijn, zo’n beestje. Een kat doet zichzelf wel en hoeft je nooit niet uit te laten!”
 “Ja, dat is!”, zegt Krista.

2. De Standaardnederlandse versie

Krista en Patricia zitten te kletsen over Krista’s moeder.
 “Mijn moeder heeft gister een kat gekocht,” zegt Krista, “ze was al eerder ergens anders gaan kijken, maar die eigenaren waren niet te vertrouwen, weet je wel.” Patricia: “Ja, je hoort vaker dat ze je bedriegen waar je bij staat. Mijn buurvrouw vertelde laatst ook al zoiets. Het is belachelijk!” Patricia loopt naar de keuken om de waterkoker uit te zetten. Uit de kast pakt ze twee mokken en stopt er een theezakje in. Het kokende water schenkt ze in. Voorzichtig loopt ze met de thee terug naar de keukentafel.
 Toen zei Krista: “Ze is nu bij een ander geweest en die kende ze goed. Dat is iemand die dicht bij d’r woont, gelukkig.”
 Patricia: “Och, dat vrouwtje. Wel fijn, zo’n beestje. Een kat zorgt voor zichzelf en hoeft je nooit uit te laten!”
 “Ja, dat is zo!”, zegt Krista.

3. De Oosterhoutse versie

Dennis hoort de bel in de verte al gaan, hij is erg laat voor school. Het jongetje loopt somber richting zijn klas. “Dennis, waarom ben je zo laat?”, vraagt de conciërge.
 Dennis zegt dat hij er onderweg achter kwam dat hij zijn boterhammen niet bij zich had en dat er niemand open deed toen hij aanbelde. “Dat meen je niet... Ik heb nog wel een

maar bedenkt/dat hij/#niks/#in huis heeft/na het/weekend./
 Kevin is/#erg moe,/#maar gaat toch/naar de/supermarkt./Hij loopt/
 langs de vriezers/en gooit/een zak/#patat/#in zijn mandje./
 Bij de kassa/is hij gelijk/aan de beurt./“Twee euro,/alstublieft”,/
 zegt het/#meisje/#achter de kassa./“Dat geloof je/#toch niet.../#Ik heb m’n/#
 portemonnee niet bij me.”./#De kassamedewerkster/vraagt/of ze moet/#
 stoppen/#of dat ze/even moet wachten./“Ik woon toch/#dicht bij,/#dus wacht/
 maar even/tot ik/#bij mij thuis/#ben geweest./Dan weet ik/zeker dat/
 hij niet/gestolen is.”./“Ja,/#dat is zo!”,/#zegt ze./Zo snel/#
 als hij maar kan,/#rijdt hij terug/naar huis./
 Eenmaal thuis/heeft Kevin/geen zin meer/om terug/te gaan/dus besluit hij/
 om zijn eten/te bestellen./

4. De Standaardnederlandse versie

/Kevin komt thuis/en gooit/zijn tas/#neffe/#de bank./Hij heeft/honger,/
 maar bedenkt/dat hij/#nooit niks/#in huis heeft/na het/weekend./
 Kevin is/#kei moe,/#maar gaat toch/naar de/supermarkt./Hij loopt/
 langs de vriezers/en gooit/een zak/#friet/#in zijn mandje./
 Bij de kassa/is hij gelijk/aan de beurt./“Twee euro,/alstublieft”,/
 zegt het/#meiske/#achter de kassa./“Dat geloof je/#toch niet.../#Ik heb m’n/#
 portemonnee niet bij.”./#De kassamedewerkster/vraagt/of ze moet/#
 kappen/#of dat ze/even moet wachten./“Ik woon toch/#kort bij,/#dus wacht/
 maar even/tot ik/#bij mijn thuis/#ben geweest./Dan weet ik/zeker dat/
 hij niet/gestolen is.”./“Ja,/#dat is!”,/#zegt ze./Zo snel/#
 als hij maar zijn kan,/#rijdt hij terug/naar huis./

Eenmaal thuis/heeft Kevin/geen zin meer/om terug/te gaan/dus besluit hij/
om zijn eten/te bestellen.

Helemaal eens	gedeeltelijk eens	geen mening	gedeeltelijk oneens	helemaal oneens
0	0	0	0	0

9. Het Oosterhouts klinkt gezelliger dan het Standaardnederlands.

Helemaal eens	gedeeltelijk eens	geen mening	gedeeltelijk oneens	helemaal oneens
0	0	0	0	0

10. Het Oosterhouts mag niet verloren gaan.

Helemaal eens	gedeeltelijk eens	geen mening	gedeeltelijk oneens	helemaal oneens
0	0	0	0	0

Ik spreek Oosterhouts..

..met mijn partner	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn kinderen	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn ouders	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn grootouders	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn broer(s)/zus(sen)	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn collega's	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn baas	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met klanten	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met buren	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met vrienden	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..in een winkel	0 Altijd	0Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.

Helemaal eens gedeeltelijk eens geen mening gedeeltelijk oneens helemaal oneens

0 0 0 0 0

10. Het Utrechts mag niet verloren gaan.

Helemaal eens gedeeltelijk eens geen mening gedeeltelijk oneens helemaal oneens

0 0 0 0 0

Ik spreek Utrechts..

..met mijn partner	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn kinderen	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn ouders	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn grootouders	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn broer(s)/zus(sen)	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn collega's	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met mijn baas	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met klanten	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met burens	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..met vrienden	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.
..in een winkel	0 Altijd	0 Vaak	0 Soms	0 Nooit	0 n.v.t.

Welk woord ken je niet? Ken je een woord?	X Geef de betekenis!
op de werft	
nooit geen	
weeste kijken	
Een doelpunt zetten	
neffe	
Ik ben kei aan	
Zo rood als het maar zijn kan	
friet	
Zijn klok staat niet bij	
Kappen nou!	
Houdoe	
Ons ma	
wittenie	
lopen te bedriegen	
Tis van de zotte	
Ik kon haar	
kort bij	
dat vrouwke	
Een kat doet zichzelf wel	
dat is	
kei laat	
het manneke	
Waarom bende laat?	
Da minde nie	
peperkoek	

zot	
lopen te liegen	
te maffen	
meiske	
Dat weet je tonnie	

Bijlage 5

In deze bijlage zijn de informatiebrieven te vinden voor de Oosterhouters en de Utrechtse. Na de informatiebrief voor de Utrechter is eenmalig de toestemmingsverklaring toegevoegd. Deze zijn voor beide groepen hetzelfde.

Informatie over deelname aan

Proat Nederlands mè maai!

1. Inleiding

U wordt gevraagd deel te nemen aan een wetenschappelijk onderzoek. Het onderzoek zal plaatsvinden in de gemeente Oosterhout op een plek naar keuze.

2. Wat is de achtergrond en het doel van het onderzoek?

De achtergrond van dit onderzoek is het gebruik van taal op verschillende plekken in Nederland. Het doel van dit onderzoek is om vier korte verhaaltjes te lezen en na afloop de vraag te beantwoorden.

3. Hoe wordt het onderzoek uitgevoerd?

Door middel van een *self-paced reading* programma wordt de leestijd gemeten van sommige woorden in de teksten. Na ieder verhaaltje wordt een ja/nee-vraag gesteld.

Ook is er na afloop een vragenlijst die ingevuld mag worden. Deze vragenlijst stelt attitudevragen, persoonlijke gegevens worden gevraagd en een woordenlijst wordt laten zien.

4. Wat wordt er van u verwacht?

Van u wordt verwacht dat u in stilte de vier verhaaltjes leest. Probeer de vraag na afloop zo

goed mogelijk te beantwoorden.

Het lezen van de verhaaltjes duurt ongeveer 2 minuten. De vragenlijst duurt ongeveer 5 minuten. In totaal bent u dus maximaal 10 minuten bezig met dit onderzoek.

Het gaat om één sessie.

5. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van deelname aan dit onderzoek?

U heeft zelf geen voordeel van deelname aan dit onderzoek. Voor de toekomst kan het onderzoek wel nuttige gegevens opleveren. Zo kan onderzoek naar de verwerking van taal ook fundamentele informatie opleveren over de oorzaken en mogelijke aanpak van taalstoornissen of -achterstanden.

Mogelijke nadelen zijn:

Het invullen van de extra vragenlijsten kan wat tijd in beslag nemen.

6. Wat gebeurt er bij verzet van de deelnemer tijdens het onderzoek?

Bij verzet van de deelnemer tijdens het onderzoek wordt overlegd of ermee doorgegaan wordt.

7. Vrijwillige deelname

Deelname is vrijwillig. Als u toch besluit niet mee te doen, hoeft u verder niets te doen. U hoeft niets te tekenen. U hoeft ook niet te zeggen waarom u niet wilt meedoen. Als u wel meedoet, kunt u zich altijd bedenken en stoppen op ieder gewenst moment -- ook tijdens het onderzoek. Bovendien kunt u binnen vijf werkdagen nadat u heeft meegedaan nog uw toestemming intrekken. Indien u daarvoor kiest, zullen uw gegevens niet meegenomen worden in de analyses.

8. Wat gebeurt er met de verzamelde gegevens?

Uw persoonsgegevens worden beheerd door één persoon, Louise Braat. Mocht u uw persoonsgegevens willen aanpassen, dan kunt u dit doen door contact op te nemen met: Louise Braat (06-36006323).

De persoonsgegevens worden niet met derden gedeeld.

Wij zijn verplicht de geanonimiseerde onderzoeksgegevens 10 jaar te bewaren. Daarvoor geeft u toestemming als u meedoet aan dit onderzoek. Als u dat niet wilt, kunt u niet meedoen aan dit onderzoek. Gegevens verzameld tijdens het onderzoek zullen geheel geanonimiseerd worden opgeslagen en bewaard op een door de Universiteit Utrecht beveiligde server. De volgende personen hebben toegang tot uw geanonimiseerde gegevens: Louise Braat.

9. Is er een vergoeding wanneer U besluit aan dit onderzoek mee te doen?

U krijgt geen vergoeding voor deelname aan dit onderzoek.

10. Meer informatie over dit onderzoek?

Voor het stellen van vragen en het inwinnen van nadere informatie voor, tijdens en na het onderzoek kunt u contact opnemen met Louise Braat, 06-36006323.

11. Bijlagen:

Bijlage 1: Toestemmingsverklaring.

Informatie over deelname aan

Universiteit Utrecht

Proat Nederlands mè maai!

1. Inleiding

U wordt gevraagd deel te nemen aan een wetenschappelijk onderzoek. Het onderzoek zal plaatsvinden in de gemeente Utrecht op een plek naar keuze.

2. Wat is de achtergrond en het doel van het onderzoek?

De achtergrond van dit onderzoek is het gebruik van taal op verschillende plekken in Nederland. Het doel van dit onderzoek is om vier korte verhaaltjes te lezen en na afloop de vraag te beantwoorden.

3. Hoe wordt het onderzoek uitgevoerd?

Door middel van een self-paced reading programma wordt de leestijd gemeten van sommige woorden in de teksten. Na ieder verhaaltje wordt een ja/nee-vraag gesteld.

Ook is er na afloop een vragenlijst die ingevuld mag worden. Deze vragenlijst stelt attitudevragen, persoonlijke gegevens worden gevraagd en een woordenlijst wordt laten zien.

4. Wat wordt er van u verwacht?

Van u wordt verwacht dat u in stilte de vier verhaaltjes leest. Probeer de vraag na afloop zo goed mogelijk te beantwoorden.

Het lezen van de verhaaltjes duurt ongeveer 2 minuten. De vragenlijst duurt ongeveer 5

minuten. In totaal bent u dus maximaal 10 minuten bezig met dit onderzoek.

Het gaat om één sessie.

5. Wat zijn mogelijke voor- en nadelen van deelname aan dit onderzoek?

U heeft zelf geen voordeel van deelname aan dit onderzoek. Voor de toekomst kan het onderzoek wel nuttige gegevens opleveren. Zo kan onderzoek naar de verwerking van taal ook fundamentele informatie opleveren over de oorzaken en mogelijke aanpak van taalstoornissen of -achterstanden.

Mogelijke nadelen zijn:

Het invullen van de extra vragenlijsten kan wat tijd in beslag nemen

6. Wat gebeurt er bij verzet van de deelnemer tijdens het onderzoek?

Bij verzet van de deelnemer tijdens het onderzoek wordt overlegd of ermee doorgedaan wordt.

7. Vrijwillige deelname

Deelname is vrijwillig. Als u toch besluit niet mee te doen, hoeft u verder niets te doen. U hoeft niets te tekenen. U hoeft ook niet te zeggen waarom u niet wilt meedoen. Als u wel meedoet, kunt u zich altijd bedenken en stoppen op ieder gewenst moment -- ook tijdens het onderzoek. Bovendien kunt u binnen vijf werkdagen nadat u heeft meegedaan nog uw toestemming intrekken. Indien u daarvoor kiest, zullen uw gegevens niet meegenomen worden in de analyses.

8. Wat gebeurt er met de verzamelde gegevens?

Uw persoonsgegevens worden beheerd door één persoon, Louise Braat. Mocht u uw persoonsgegevens willen aanpassen, dan kunt u dit doen door contact op te nemen met:

Louise Braat (06-36006323).

De persoonsgegevens worden niet met derden gedeeld.

Wij zijn verplicht de geanonimiseerde onderzoeksgegevens 10 jaar te bewaren. Daarvoor geeft u toestemming als u meedoet aan dit onderzoek. Als u dat niet wilt, kunt u niet meedoen aan dit onderzoek. Gegevens verzameld tijdens het onderzoek zullen geheel geanonimiseerd worden opgeslagen en bewaard op een door de Universiteit Utrecht beveiligde server. De volgende personen hebben toegang tot uw geanonimiseerde gegevens: Louise Braat.

9. Is er een vergoeding wanneer U besluit aan dit onderzoek mee te doen?

U krijgt geen vergoeding voor deelname aan dit onderzoek.

10. Meer informatie over dit onderzoek?

Voor het stellen van vragen en het inwinnen van nadere informatie voor, tijdens en na het onderzoek kunt u contact opnemen met Louise Braat, 06-36006323.

11. Bijlagen:

Bijlage 1: Toestemmingsverklaring.

Bijlage 1: Toestemmingsverklaring

Universiteit Utrecht

TOESTEMMINGSVERKLARING voor deelname aan:**Proat Nederlands mè maai**

Ik bevestig:

- dat ik via de informatiebrief naar tevredenheid over het onderzoek ben ingelicht;
- dat ik in de gelegenheid ben gesteld om vragen over het onderzoek te stellen en dat mijn eventuele vragen naar tevredenheid zijn beantwoord;
- dat ik gelegenheid heb gehad om grondig over deelname aan het onderzoek na te denken;
- dat ik uit vrije wil deelneem.

Ik stem er mee in dat:

- de verzamelde gegevens voor wetenschappelijke doelen worden verkregen en bewaard zoals in de informatiebrief vermeld staat;
- de verzamelde, geheel anonieme, onderzoeksgegevens door wetenschappers kunnen worden gedeeld en/of worden hergebruikt om eventueel andere onderzoeksvragen mee te beantwoorden;
- er voor wetenschappelijke doeleinden eventueel ook beeld- en/of geluidsopnamen worden gemaakt (zie voor delen en hergebruik van deze gegevens onderstaande box).

Ik begrijp dat:

- ik het recht heb om mijn toestemming voor het gebruik van data in te trekken, zoals vermeld staat in de informatiebrief.

Naam deelnemer: _____ Geboortedatum: __ / __ / __ (dd/mm/jjjj)

Handtekening: _____ Datum, plaats: __ / __ / __, _____

In te vullen door de uitvoerend onderzoeker:

Ik verklaar dat ik bovengenoemde deelnemer heb uitgelegd Naam: _____

Wat deelname inhoudt en dat ik borg sta voor de privacy van de gegevens.

Datum: __ / __ / __
(dd/mm/jjjj)

Bijlage 6

In deze bijlage staat de uitleg gegeven die de participanten te zien krijgen voordat zij aan het experiment beginnen.

Beste deelnemer,

Dank voor uw deelname aan dit experiment.

Op het scherm krijgt u verhaaltjes te zien. Ieder verhaaltje is opgebroken in woorden of woordgroepen. Door op 'enter' te drukken, krijgt u het volgende woord of de volgende woordgroepen te zien. Op deze manier loopt u door de zinnen. Uw taak is om in *stilte* ieder verhaaltje te lezen.

Na ieder verhaaltje wordt een vraag gesteld over de inhoud van de tekst. Het is uw taak om antwoord te geven op deze vraag door 'ja' of 'nee' aan te klikken. Het is daarom belangrijk dat u de verhaaltjes echt in stilte *leest*

Eerst ziet u twee zinnen om te oefenen.

Druk op Enter om te beginnen.

Bijlage 7

In deze bijlage staan de oefenzinnen en begripsvragen. De schuine strepen geven aan in welke woordgroepen de zin op het scherm verschijnt. Er worden geen leestijden gemeten.

Oefenzin 1:

/In het winkelcentrum/zoeken/Martine en Kees/naar de juwelier./

Ze gaan/een trouwring/uitzoeken./De medewerker/van de informatiebalie/
wijst/Martine en Kees/de weg./

Begripsvraag: *Zijn Martine en Kees op zoek naar de juwelier? Ja*

Oefenzin 2:

/Marieke en Vincent/komen aan/op Schiphol./

Ze gaan/lekker/op vakantie/naar Griekenland./

Ze hadden/liever gehad/dat ze/vanaf Eindhoven/vlogen,
want dat/is dichterbij./

Begripsvraag: *Vliegen Marieke en Vincent vanaf Schiphol? Ja*